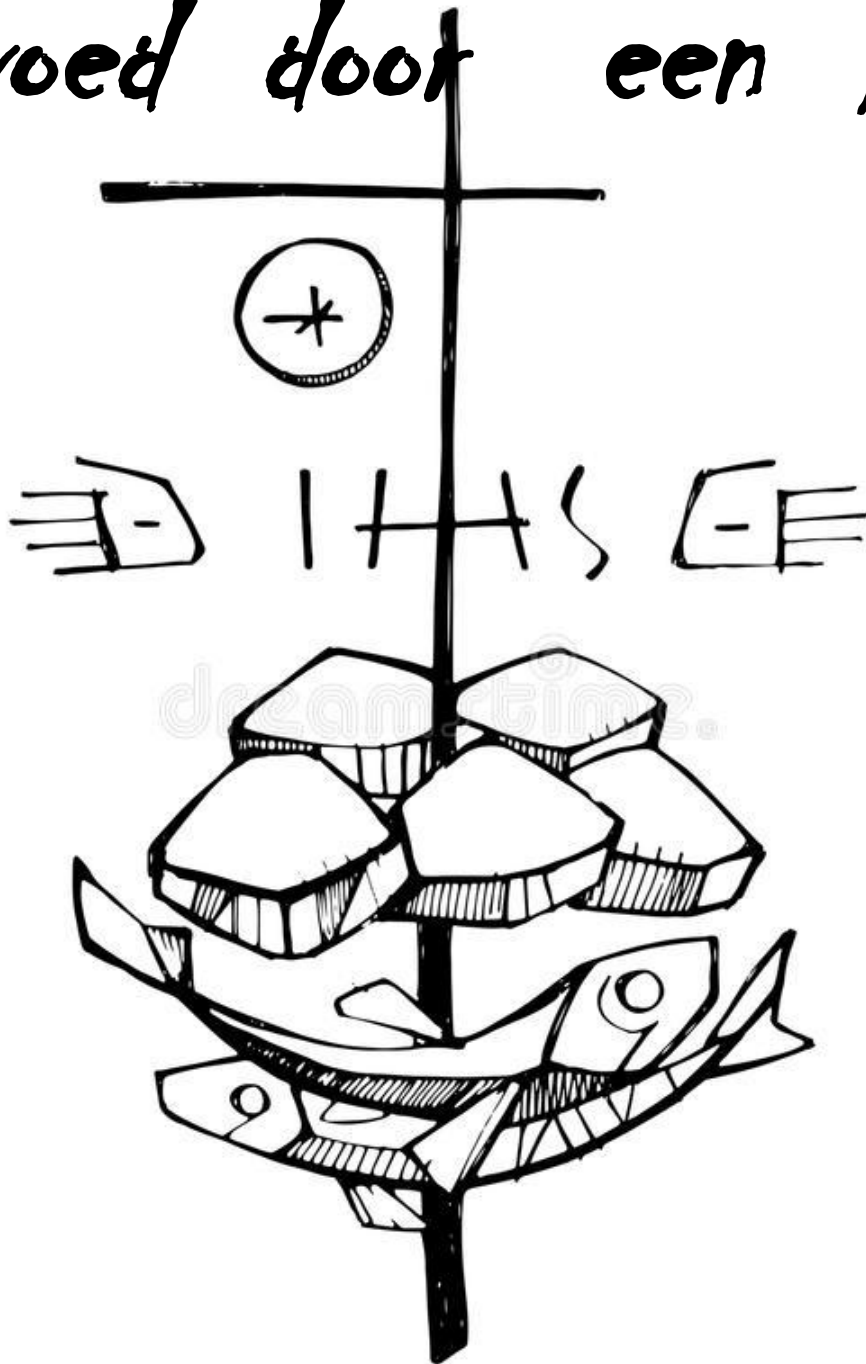

Gevoed doot een kind

*Meditatie ds. Gerard Rinsma
zondag 11 maart 2018
(vierde zondag 40 dagen tijd)*

schriftlezing: Johannes 6:1,4-15

OVERWEGING

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

Stel nu eens dat er geen kind geweest zou zijn met vijf gerstebroden en twee vissen, stel nu eens dat dat kind er niet was geweest. Wat dan? Was dan het feest wel doorgegaan?

Gelukkig is er een kind. Een kind, dat iets bij zich heeft en dat vol vertrouwen en geloof dat aanbiedt. Daar begint het mee.

De leerlingen zijn vol scepsis en ongeloof: wat betekent dit voor zovelen? (6:9) Maar wat zal Jezus tegen het kind gezegd hebben en wat heeft het kind wellicht tegen Jezus gezegd?

Bij een bespreking merkte iemand op: brood was vroeger heel belangrijk. Wie eet er tegenwoordig nog een boterham met tevredenheid of een boterham met schuifkaas? "Vader had geen slechte baan, maar omdat we zoveel brood aten konden we ons alleen regeringsbrood veroorloven. Dat was goedkoop, want daarvoor gold een maximumprijs. Het was grijs. Nee niet lichtbruin, echt grijs. Of het lekker was? Dat weet ik niet zo goed. Dan lette je niet op. Je had voldoende te eten en dat vond je het belangrijkste.¹

¹ Annegreet van Bergen Gouden Jaren, pg, 29 Aan het feit dat Nederlanders tegenwoordig gemiddeld een half ons kaas per dag eten, bijna drie keer zoveel als de veertien gram uit 1950, zie je dat karig belegd brood een zeldzaamheid is geworden

Door de toegenomen welvaart is het aandeel van brood in ons totale voedselpakket fors geslonken. In 1850 aten Nederlanders jaarlijks gemiddeld nog 183 kilo brood per persoon. In 1951 was dat gedaald tot 10,4 kilo, terwijl er in 1010 gemiddeld nog maar 58 kilo brood per jaar werd gegeten. Toch zit de gedachte nog diep dat brood belangrijk volksvoedsel is.

En in 1905 geboren bakker vertelt dat zijn vader nooit nachtwerk heeft gedaan. 'En dat was ook niet nodig, zal ik maar zeggen, hier niet, omdat hier niet dat verse broodje gevraagd wordt morgens vroeg. Roggebrood was de hoofdverdiensde. In de tijd toen ik nog een aap was, werden er broden gemaakt van 20 tot 25 pond! Vader had natuurlijk nog geen machinewerk, he. Hij had hier in de bakkerij langs de muur zo'n grote trog staan en daar gooide hij het roggemeel in plus het vocht. [...] Dan kwam de buurman en de knecht en die moesten eerst de voeten wassen en dan moesten ze in die trog trappen totdat het goed taai begon te worden:

Bij zijn vader kwamen ook boeren met zelfge kneed roggedeeg dat hij in zijn bakkersoven moest 'gaar maken'. Ook de in 1940 geboren vader van Engelen (1961) heeft als kind dikwijls roggedeeg in een kruiwagen naar de bakker gebracht om er daar brood van te laten bakken. Engelen en haar man Marco (1961) hebben sinds 1987 een brood- en banketbakkerij. Zij hebben gezien hoe sinds de jaren tachtig het welvarende Nederland zich te goed ging doen aan steeds meet verschillende soorten brood, al dan niet 'ambachtelijk gebakken. Marco en Engelen bakken nu meer dan dertig verschillende soorten brood. Een enorm verschil met Marco's vader, die ook bakker was. Die bakt tot ver in de jaren zestig alleen tarweknip, wit en krentenbrood. En daarnaast in de jaren vijftig regeringsbrood. Regeringsbrood (ook wel regeringswit of regeringstarwe genoemd) was tot 1960 een begrip. Het stamde uit de Eerste Wereldoorlog en was een noodgreep van de overheid toen de invoer van graan door de oorlog zo goed als stil was komen te liggen. Om de bevolking toch van voldoende en betaalbaar brood te voorzien, waren bakkers verplicht 'noodbrood' te bakken, waarin, behalve goedkope inlandse granen, ook aardappelen peulvruchtenmeel zat.

Ook dit kind zal zo gedacht hebben, zal zuinig op zijn brood geweest zijn. Met andere woorden: het is een heel kostbaar geschenk wat Jezus krijgt van dit kind, deze jongen. Een geschenk, dat hem in kinderlijk vertrouwen, in kinderlijk geloof wordt aangeboden.

Johannes is de enige evangelist, die over dit kind vertelt. Maar wie in de bijbel thuis is, zal ontdekken dat een kind vaak een belangrijke rol speelt. Denk aan Izaäk, als hij met zijn vader de berg Moria op gaat,² denk aan Jozef, die als jongen als slaaf wordt verkocht naar Egypte.³

Denk aan Samuël, die al heel jong in dienst van de tempel komt.⁴ Denk ook aan David, die als jongen het tegen Goliath opneemt.⁵

Wat hebben zij met elkaar gemeen? Misschien wel dit: een groot vertrouwen, maar misschien ook wel gewoon moed om die ene stap vooruit te zetten. En dat te doen, wat anderen niet durven. Zoals wij misschien Hans Brinker kennen, de jongen, die het land voor overstroming behoedt.⁶

Een jongen staat blijkbaar open voor het appél. Een jongen luistert, geeft gehoor aan de oproep. En redt zo de situatie.

En ook de vijf gerstebroden en twee vissen zijn, die het kind bij zich heeft, zijn een verwijzing. Het wil bewust herinneren aan een verhaal over de profeet Elisa. Elisa, die tijdens een grote hongersnood van iemand twintig gerstebroden ontvangt. Die gerstebroden worden ver-

Ellen (1941) heeft in haar jeugd niet anders dan regeringsbrood gegeten. Ze was de jongste uit een gezin met zeven kinderen. Haar zes oudere broers hadden, zoals bijna alle opgroeiende jongens, een niet te stillen behoefte aan koolhydraten. Haar moeder kookte daarom drie keer per dag aardappelen - tussen de middag als haar man thuiskwam, s avonds om zes uur, en om elf uur als twee van haar zonen op de fiets van de avondschool terugkwamen. Daarnaast gingen er grote hoeveelheden brood doorheen. Het was wijs beleid van de regering om bakkers te verplichten goedkoop regeringsbrood te bakken

² NBG Genesis 22:5 En Abraham zeide tot zijn knechten: Blijft gij hier met de ezel, terwijl ik en de jongen daarginds heengaan; wanneer we hebben aanbeden, zullen wij tot u terugkeren.

³ NBG Genesis 37:30 keerde naar zijn broeders terug en zeide: De knaap is er niet, en ik, waar moet ik heen?

⁴ NBG 1 Samuel 1:22 Hanna ging echter niet, want zij zeide tot haar man: Als de jongen gespeend is, dan zal ik hem brengen en zal hij verschijnen voor het aangezicht des HEREN en daar voor altijd blijven.

⁵ NBG 1 Samuel 17:42 Toen de Filistijn David in het oog kreeg en hem bezag, verachtte hij hem, omdat hij nog jong was; rossig, schoon van gestalte.

⁶ Hans Brinker, of De Zilveren Schaatsen is een boek van Mary Mapes Dodge, eerste uitgave in 1865. De oorspronkelijke Engelse titel is Hans Brinker, or the Silver Skates. Het is het verhaal van een jongen die tijdens een schaatstocht dwars door Holland, de legendarische geschiedenis van een land achter dijken en duinen vertelt. Een stuk van het verhaal werd een Amerikaanse sage en indirect ook een stukje Nederlandse import-folklore. Hans Brinker is de zoon van de sluiswachter in Spaarndam en als hij acht is moet hij pannenkoeken brengen naar een oude blinde man. Hij gaat op weg en op de terugweg ziet hij dat het water hoger staat dan anders. Hij ziet de zon schijnen op de ruiten van het huisje van de oude man, het lijkt net alsof alles in brand staat. Dan hoort hij water en ziet een gat in de dijk. Hij stopt zijn vinger in de dijk en het water stopt. Hij roept om hulp, maar niemand hoort hem. De volgende ochtend ziet de pastoor hem en begrijpt dat Hans Brinker de stad aan een groot onheil heeft doen ontsnappen.

volgens op bevel van Elisa uitgedeeld aan honderd man en dan blijkt na afloop dat iedereen genoeg heeft gehad en er nog over is.⁷

En misschien ook wel aan het verhaal over Ruth, als zij op de dorsvloer geroosterd koren aangeboden krijgt.⁸

En vervolgens beveelt Jezus de mensen dat ze moeten gaan zitten. Hij laat hen zitten. Hij laat hen tot rust komen. En wat blijkt: er was veel gras op die plaats. Een voetbalveld? Nee, een verwijzing naar psalm 23, waarin staat: hij doet mij neerliggen in grazige weiden. Spreken deze beelden niet een duidelijke taal?

Zoals een herder, zo brengt Jezus de mensen naar een plek waar hen niets ontbreekt, zoals een profeet, zo voedt Jezus ook hier de massa. de menigte, de schare.

Maar hoe? Het is heel eenvoudig: dat hele kostbare geschenk van dat kind houdt Jezus niet voor zichzelf, maar hij dankt God ervoor en verdeelt het vervolgens onder de mensen. Wat betekent dat? Jezus deelt uit wat hij zelf eerst heeft ontvangen. Van een kind. Het is of hij zegt: wat ik van dit kind heb ontvangen, geef ik door, deel ik met jullie. Het zal jullie voeden, het zal jullie terug brengen bij jezelf.

Hebt u wel eens iets kostbaars van een kind ontvangen? Iets dat heel bijzonder was, een geschenk? Misschien op uw verjaardag, misschien op school? Soms hoor ik van mensen, die verdrietig zijn, hoe ze door kinderen getroost kunnen worden. Door hun geloof, door hun vertrouwen. Een weduwnaar vertelde me hoe zijn kleinkind tegen hem zei: Opa, ik heb iets op deze ballon geschreven. Ik ga hem oplaten, zodat oma het kan lezen.

Waarom ik dit vertel? Om dezelfde reden waarom Jezus het brood van het kind neemt. Om het uit te delen en verder te geven. Zo maakt Jezus de gave van een kind Jezus tot zijn gave. De broden van het kind, wordt zijn brood, de vissen van het kind zijn vis. Het wordt tot een teken van zijn geloof, zijn vertrouwen, zijn hoop en zijn verlangen. Het wordt tot een teken van zijn leven, zijn sterven. Het wordt tot een teken van het

⁷ 2 Koningen 4:42-44 Er was een man gekomen uit Baäl-Salisa; deze bracht de man Gods in zijn tas brood van de eerstelingen, twintig gerstebroden en vers koren. En hij zeide: Geef het aan het volk, opdat zij eten. Maar zijn dienaar zeide: Hoe kan ik dit aan honderd man voorzetten? En hij zeide: Geef het aan het volk, opdat zij eten. Want zo zegt de HERE: Men zal eten en overhouden. Daarop zette hij het hun voor, en zij aten en hielden over, naar het woord des HEREN.

⁸ Ruth 2:14 Toen het nu etenstijd was, zeide Boaz tot haar: Kom hierheen en eet van het brood en doop uw bete in de azijn. En zij ging zitten naast de maaiers, en hij reikte haar geroost koren toe; zij at en werd verzadigd en hield over.

eeuwig leven, het wordt tot de tekenen van het avondmaal.⁹ Deze vijf gerstebroden en twee vissen van het kind. En als je een keer op dat spoor zit, ontdek je dat Johannes Jezus hier het avondmaal laat vieren. Het was kort voor Pesach, het feest van de Judeeërs. Op Pesach deelt de vader van het gezin het brood uit aan zijn disgenoten, het ongezuurde brood van de uittocht. Nu, in het verhaal dat nu volgt, zal Jezus het brood delen met de zijnen. Niet de apostelen, maar is het Jezus zelf, die het brood uitdeelt.

Zo hoog schat Jezus deze gave, zo belangrijk is deze gave voor hem, zo zeer waardeert hij deze gave, dat hij zich er helemaal mee identificeert en zegt: dat kind, dat ben ik. Zijn vertrouwen is mijn vertrouwen. Zijn geloof is mijn geloof. En hij geeft het door aan ons.

⁹ E. Schillebeeckx, verhalen van een levende, pagina 263 vv.

In het verhaal van de johanneïsche traditie gaat het om een liturgische eucharistie in de vorm van een verhaal. De in de kerk intussen reeds gegroeide liturgie van de eucharistie wordt verwerkt in de evangelieperikopen van vandaag over het reeds lang bekende gebeuren tijdens een broodmaaltijd, de picknick van een massa mensen op de grazige weide van een berg. Vanaf het begin tot het einde is het gebeuren gestructureerd naar het voorbeeld van de kerkelijke liturgie in de Didache.

In de Synoptici laat Jezus de apostelen het brood uitdelen, maar in dit verhaal van Johannes doet Jezus dat zelf: hij spreekt het eucharistisch gebed uit (het woord eucharistein wordt hier uitdrukkelijk gebruikt). Bovendien lokaliseert Johannes het overgeleverde verhaal van een brooduitdeling (en de plaats is alleen in dit evangelie zo aangeduid) in de nabijheid van 'de zee', wat in Galilea de naam is voor een meer en wel het meer en dit is het meer van Genesaret, ook wel genoemd het meer van Tiberias. Over de tijd wordt er gezegd: 'Het was kort voor Pasen, het feest van de Judeeërs'. Joods' betekent in dit evangelie bijna altijd, van joden uit Judea en dus vooral uit Jeruzalem, want in Palestina en Samaria vierde men het joodse Paasfeest (het Pascha) op een andere datum. Anders gezegd: Johannes is de enige evangelist die, in zijn verhaal van een brooduitdeling door Jezus, het gebeuren tijdens de maaltijd opzettelijk in verband brengt met het Pascha in Judea (vergeleken met Mattheüs 14, 13-21; Marcus 6, 40-44 en 8, 1-10; Lucas 9, 10-17). Heel het verhaal is theologisch en liturgisch geladen. Tijdens de ritus van het Judese Pascha placht de huisvader het brood in handen te nemen {het ongedesemde brood van de Uittocht uit Egypte (Exodus 12, 15vv)}¹, het dankgebed (eucharistie) uit te spreken en het brood brekend uit te delen aan de menigte. Zo deed Jezus precies tijdens het laatste avondmaal met zijn intieme leerlingen. Jezus viert hier al, uitgerekend in Palestina bij het meer, het Pascha, terwijl de Judeeërs het zonder Jezus moesten doen. Want al wat in het Johannesevangelie Jezus' tekenen' wordt genoemd, gebeurt niet in Judea maar in Galilea: het teken van de wijn in Kana, het teken van de broodverdeling en het teken van het levend water dat Jezus geeft aan de Samaritaanse vrouw, — en dit alles gebeurt in overstelpende hoeveelheid. Daar gebeurt het: in de landelijke streken waar gewone, meestal arme mensen wonen; daar wordt Jezus herkend en 'gezien' (Johannes 2, II; 4, 45.54; 6, 14). En Jezus zelf 'ziet de menigte' en kan haar nood en levensbehoeften niet aanzien, zoals in Mozes' tijd God de menigte zag, en God zag neer op de slaven en Hij was met hen begaan (Exodus 2,23-25).

Heel dit johanneïsche verhaal is een herinnering aan wat er in Mozes' tijd gebeurde: het manna dat als brood uit de hemel viel tijdens de woestijntocht van joden; het water dat uit de rots werd geslagen door Mozes; het morren van het volk dat klagend aan Mozes vroeg: waar halen wij hier vlees vandaan voor zoveel mensen (Numeri 11, 13)? Het wordt allemaal herhaald in het leven van Jezus. Echter aan Mozes laat God alleen Zijn rug zien, terwijl in Jezus zijn volgelingen de weerspiegeling van Gods gelaat kunnen zien: 'We Mij zien, ziet de Vader', maar de Vader blijft 'de Meerdere' (Johannes 14, 28). Heel het evangelie van Johannes zou elke christen kunnen schrijven vanuit de aandachtige lezing van het oudtestamentische verhaal betreffende Mozes, van wie volgens de joodse traditie Mozes zelf voorspelde: 'Uit uw broeders zal JHWH uw God een profeet doen opstaan zoals ik dat ben; naar hem moet u luisteren' (Deuteronomium 18, 15vv en zie Johannes 5, 45-46).

De vraag is: laten wij er ons door voeden, laten wij onze honger er door stillen? Is het voor ons voldoende, als Jezus de gaven van een kind voor ons zegent en breekt en deelt?¹⁰ Amen.

¹⁰ Zoals overal in dit evangelie roept dit verhaal een hele discussie op. De volgende dag, als ze Jezus aan de overkant van het meer vinden, dan vragen ze hem: 'Wat moeten we doen? Hoe doen we wat God wil? Waarop Jezus dan antwoordt: 'Dit moet u voor God doen: geloven in hem die hij gezonden heeft,' Waarop zij weer: 'Welk wonder teken kunt u dan verrichten? Als we iets zien zullen we in u geloven. Wat kunt u doen? Onze voorouders hebben immers manna in de woestijn gegeten, zoals geschreven staat: "Brood uit de hemel heeft hij hun te eten gegeven.'" Maar Jezus zei: 'Waarachtig, ik verzeker u: niet Mozes heeft u het brood uit de hemel gegeven, maar mijn Vader; hij geeft u het ware brood uit de hemel. Het brood van God is het brood dat neerdaalt uit de hemel en dat leven geeft aan de wereld.' Waarop de Joden beginnen te protesteren omdat hij zei dat hij het brood was dat uit de hemel was neergedaald. 'Dat is toch Jezus, de zoon van Jozef? We weten toch wie zijn vader en moeder zijn? Hoe kan hij dan zeggen dat hij uit de hemel is neergedaald?' Waarop Jezus dan weer zegt: 'Ik hoor u bezwaren maken. Ik ben het brood dat leven geeft. Uw voorouders hebben in de woestijn manna gegeten en toch zijn zij gestorven. Maar dit is het brood dat uit de hemel is neergedaald; wie dit eet sterft niet. En dan zij weer: 'Geef ons altijd dat brood, Heer!' Waarop Jezus weer: 'Ik ben het brood dat leven geeft,' zei Jezus. 'Wie bij mij komt zal geen honger meer hebben, en wie in mij gelooft zal nooit meer dorst hebben. En het brood dat ik zal geven voor het leven van de wereld, is mijn lichaam. Waarop de Joden heftig met elkaar in discussie raken. 'Hoe kan die man ons zijn lichaam te eten geven! En zo gaat dat nog een eindje verder, zonder dat ze elkaar zullen begrijpen; platlanders met een eendimensionaal voorstellingsvermogen, doof en blind voor de symbooltaal, die Jezus spreekt.